

RACISME CULTURAL I DRET A LA IDENTITAT A CATALUNYA

Professor d'antropologia a la Universitat de Barcelona

1. *El discurs de l'exclusió: de la "raça" a la "cultura"*.

El vell racisme biològic no és, avui, la ideologia responsable del gros de situacions de discriminació i intolerància que es produeixen en l'actualitat. Ara per ara, els quadres de desigualtat més importants que afecten a comunitats diferenciades no es justifiquen en raons genètiques, sinó en la presumpció que certs trets culturals, valorats com a negatius, permeten col·locar el grup que els detenta en la banda baixa d'una determinada jerarquia moral. Parlem del que s'anomena racisme diferencialista, racisme identitari, fonamentalisme cultural, etnicisme, i, sobre tot, racisme cultural.

El racisme cultural estableix que pertànyer a una certa identitat col·lectiva comporta característiques de les que, a la manera d'un programa genètic, els membres individuals són portadors hereditaris. Com ha alertat Pierre-André Taguieff (*La force du préjugé*, La Découverte, 1987), la caduca noció de *raça* és d'aquesta manera substituïda per la fetitxització del valor *cultura*. En la línia de la seva accepció romàntico-idealista, recollida després per l'antropologia nord-americana, la cultura és entesa com una entitat inefable, que imprimeix en els que han estat educats en ella una certa visió del món, imposant-los-hi una orientació vital i determinant llurs actituds i opinions. A l'igual que succeeix amb el racisme biològic, el racisme cultural naturalitza una diferència que s'accepta que és cultural, però que es considera determinant àdhuc més enllà de la voluntat personal dels individus. En la mesura que considera les cultures com a entitats exemptes, ahistòriques, homogènies i en darrera instància incommensurables, el racisme cultural arriba a idèntiques conclusions que l'antic racisme biològic, que poden resumir-se en que les diferències entre grups humans -fenotípiques o conductuals, tant s'hi val- són irrevocables.

Aquest racisme de nou encuny funciona inferioritzant aquells dels quals la identitat ètnica és investida de qualitats negatives, al mateix temps que s'ensalcen les virtuts del propi temperament nacional o ètnic. En defensar el dret a preservar la seva imaginària puresa cultural, el grup es protegeix de tota suposada contaminació marginant, excloent, expulsant o impeding l'accés als agents considerats portadors d'impuresa. Els factors de risc per l'homogeneïtat cultural de la comunitat poden provenir d'instàncies polítiques superiors -un Estat opressor, o un govern massa descuidat amb les "essències pàtries"-.

També de vies per les que subtilment penetren influències "estrangeritzants", com els *mass-media*. Però, sobre tot, s'interpreta que el perill principal prové dels immigrants, és a dir aquells que han vingut de fora a viure dins del territori que el grup considera propi, i als que es pot acusar eventualment de no haver-se amollat a la idiosincràsia del país d'acollida i de posar-la en perill amb els seus costums aliens.

Aquest racisme diferencialista desenvolupa una actitud envers els estranys que sols en aparença hauria de resultar contradictòria. Per un costat, els rebutja, ja que desconfia d'ells en percebre'ls com una font de brutícia que altera la integritat cultural de la nació. Però, al mateix temps, els necessita, en tant que la seva presència li permet construir i endurir el que d'incomparable troba en la seva pròpia singularitat cultural.

És freqüent que el racisme cultural o ètnic aparegui a la base del nacionalisme primordialista, és a dir d'aquell nacionalisme que es considera fonamentat en essències immutables i que presumeix l'existència d'un tarannà particular i inconfusible en aquells que són considerats com a inclosos en la nació. El nacionalisme essencialista es considera legítimat a establir qui i què mereix ser homologat en tant que "nacional", i, per contra, qui i què ha de ser considerat estrany, contaminant, perillós i, en conseqüència, excluïble.

D'acord amb el nacionalisme primordialista, qui aspiri a ser investit com "un dels nostres" ha d'acceptar ser sotmès al motlle unificador d'aquells que es consideren dipositaris d'una metafísica "cultura nacional" -la *Kultur* romàntica-, una situació pristina i esplendorosa que, segons el nou racisme diferencial, existiria "abans" de l'arribada dels forasters i que la presència d'aquests amenaça amb alterar. És així que el grau d'adhesió a la suposada cultura essencial d'un país permet distribuir en termes "ètnics" els graus de ciutadania política, dels que dependran al seu temps els diferents nivells d'integració-exclusió socioeconòmica. Aquesta forma flexible de racisme, consistent en una etnificació de la mà d'obra, permet conceptualitzar de forma raonada la inevitabilitat de prescindir d'aquells principis igualitaris que la democràcia lliberal afirma haver instituït com a inviolables. Així, els immigrants del propi Estat o de la CEE, per exemple, podran merèixer un dret a la ciutadania nominalment ple, però rebran un estatut especial en tant que la seva insuficient integració cultural farà d'ells membres ètnicament precaris o insuficients. Pel que fa als immigrants provinents de països extracomunitaris, el seu destí és el de ser considerats en els marges o més enllà dels límits del que es considera el nucli més irrenunciable de la cultura autòctona, i per tant estarà del tot justificada la seva exceptuació del dret a la ciutadania.

El racisme cultural és una de les estratègies d'elecció a la majoria de les polítiques europees sobre immigració, cada cop més inclinades a agitar l'espantall del "perill" dels immigrants a partir de la seva "inasimilabilitat" cultural, és a dir sense haver de recórrer als desprestigiats tòpics del racisme clàssic. Aquesta tendència assoleix les seves expressions més radicalitzades

en els casos del Front Nacional francès o del Partit Lliberal austríac, però és igualment present, si bé més discretament, en les iniciatives legislatives anti-immigració de governs conservadors europeus, com el britànic o l'alemany.

2. Racisme cultural a Catalunya.

Quan es planteja quin és el nivell de racisme que afecta la nostra societat, el més comú és que el balanç remeti a les imatges més tòpiques de l'antic racisme biològic: agressions contra negres o magrebins a càrrec de *skins*, discriminacions en l'accés a locals públics de persones de pell fosca, actuacions polítiques que segreguen membres de "minories ètniques", abusos policials contra immigrants il·legals, etc. Tot i ser preocupants, aquestes expressions de racisme contra persones d'altres "races" són ben lluny d'amenaçar la convivència civil a Catalunya. Tanmateix, resulten ideals per a que alguns conreen un antiracisme molt sovint purament estètic.

En canvi, quan és fan aquestes valoracions sobre l'estat de la problemàtica racista al nostre país, pràcticament mai es computen aquestes modalitats de racisme que designem com culturals, i de les que les conseqüències si que podrien afectar les relacions entre segments molt importants de la societat catalana. Aquest racisme no té com a objecte els senegambesos o els nord-africans, que poden ser culpabilitzats de l'augment de la delinqüència, però que mai han estat contemplats com una font de risc per la supervivència de la cultura nacional catalana. Els destinataris d'aquest racisme cultural són, més aviat, centenars de milers d'immigrants provinents d'altres comunitats de l'Estat espanyol, que si que reben amb una certa freqüència el tret d'haver-se constituït en una mena d'exercit d'ocupació, disposat a dissoldre la identitat nacional de Catalunya.

Les circumstàncies històriques que va determinar el període franquista van fer que, davant d'altres prioritats, aquestes tendències romanguessin ensopides. Malgrat això, periòdicament sorgeixen polèmiques públiques en les que l'etnicisme essencialista explícita el seu rebuig a l'heterogeneïtat cultural i exigeix que les presències culturalment amenaçants siguin mantingudes a ratlla. L'hostilitat exhibida per certs exponents de la presumpta autenticitat catalana contra manifestacions folclòriques "alienes" fa no gaire, a la festa major de Lleida d'enguany, no va estar un fet aïllat. Ja abans se'n havien desqualificat expressions culturals dels immigrants com indignes de ser homologades com a catalanes. Va ser el cas de la negativa eclesial a beneir les imatges tretes en processó per les comunitats andaluses a Setmana Santa, a Hospitalet, a Sant Adrià del Besos, a Mataró, a Pineda de Mar..., sempre amb l'argument que les senyalava com expressions pietoses completament incompatibles amb l'"espiritualitat" dels catalans. Va ser també el cas de la

polèmica entorn la prohibició, al 1988, dels corre-bous cruents, dels que es va repetir que eren la conseqüència bé del veinatge de valencians o aragonesos o, pel cas de les festes amb toros a l'interior del país, de l'assentament de forasters entre nosaltres.

El raonament que suporta la desqualificació de determinades pràctiques culturals en tant que incompatibles es basa en un inquietant axioma: es reconeix que, com ja sabíem, "són catalans tots els que viuen i treballen a Catalunya", però no allò que fan. És a dir, un immigrant pot obtenir la seva homologació com a català en tant que pagui impostos i hagi demostrat la seva capacitat productiva, però perd aital privilegi en quan es posa a ballar, a celebrar festes, a cuinar o, senzillament, a parlar. La seva manca d'adhesió a la "genuïna" cultura anfitriona delata en ell una mena de condició anòmala, una catalanitat incompleta o de baixa intensitat. Són a *dins*, però alguna cosa d'ells pertany a l'*afora*, com si incorporessin un grau variable d'intrusisme que fa d'ells catalans insuficients o incomplets.

3. *Els dos nacionalismes i la qüestió identitària.*

Res d'això que aquí s'exposa hauria de ser esgrimit per aquells que semblen tan obsessionats pel fantasmàtic problema de "els nacionalismes". La qüestió plantejada es limita a al·ludir als perills als que s'enfronta tota societat que exerceixi el seu incontestable dret a dotar-se d'instruments de govern propis i que, per fer-ho, construeixi i interioritzi en la consciència dels seus membres un cert sentit de la identitat compartida. El que es dirimeix, per damunt de tot, és qui i en funció de què ha de ser considerat "interior" o "exterior" a aquest *nosaltres* que ha optat per constituir-se en nació. És per dur a terme aquesta assignació de legitimitats que conqueriran sempre dues concepcions majors a l'entorn de quins són els requisits d'una determinada identitat ètnica o nacional. Aquestes dues concepcions es corresponen amb cadascú dels que ja Josep Narcís Roca i Farreras havia anomenat els "dos nacionalismes", un progressista, republicà, democràtic i revolucionari, i l'altra carlí, ruralitzant i reaccionari. En el moment actual, els hereus del primer d'aquests nacionalismes consideren la nació o el poble catalans en termes de societat i d'organització política, mentre que el nacionalisme reaccionari continua referint-se a la nació i el poble de Catalunya en clau de llengua, de cultura, de personalitat, d'arrels, etc.

El nacionalisme progressista es tradueix en una concepció integradora i pluralista de la construcció nacional. Des dels pressupostos d'aquest nacionalisme, per a ser acceptat com "un dels nostres" és suficient amb que el candidat es consideri a si mateix com a tal, puix que la identitat no és altra cosa que un sentiment d'adscripció al que no té perquè correspondre'l contingut específic algun. En aquest ordre de coses, no hi ha opció a presumir d'una

impossible "puresa de sang" cultural, ja que totes les realitats culturals copresents a la societat serien igualment autèntiques o, si es vol, igualment bastardes. Això implica que no seria possible donar amb un estat inicial de la cultura, al no ser aquesta més que una totalitat integrada, però crònicament intranquil·la, de préstecs i aportacions, a la manera d'un delta que recull i barreja el que van deixant successives avingudes humanes. D'acord amb això, en la mesura que no ha pogut experimentar mai una situació de partida, la catalanitat sols estaria en condicions de conèixer versions. Hom podria excloure's, però mai, de cap de les maneres, ser exclòs de la condició de català.

Aquesta interpretació integradora de la identitat ètnica catalana és la que domina en corrents que no han vist cap dificultat en compatibilitzar el seu nacionalisme amb els principis del cosmopolitisme i de l'internacionalisme. Es tracta d'una llarga tradició que inaugura, potser, Rovira i Virgili, amb el seu concepte del català com a "poble mixte", i que té abundants expressions al llarg de la història del nacionalisme d'esquerres a Catalunya, molt en particular a la pròpia història del PSUC. És a l'entorn seu que s'han generat nocions tan afortunades com "altres catalans" (Candel), "catalans de la immigració" (Gutiérrez Díaz), "catalans vinguts d'altres terres" (López Raimundo), o la distinció entre "nació fetitxe" i "nació popular" (Ribó). *Nous Horitzons* ha estat un escenari privilegiat d'elaboracions teòriques al respecte, com ho demostren articles com ara "Dues versions sobre la cultura catalana: l'oficial i la dels immigrants", de Carlota Solé (núm. 47-48, octubre-novembre de 1978, pp. 123-135), o dos del mateix títol, "Immigració i cultura catalana", un d'ells de Francesc Vallverdú (núm. 51, febrer 1979, pp. 67-73), i l'altre de Manuel Vázquez Montalbán (núm. 60, febrer 1980, pp. 4-6). Aquesta orientació és la que assumeix avui el nacionalisme d'esquerres que ha trobat acomodament en el PSC o a Iniciativa per Catalunya, però també en el sí d'alternatives obrertament independentistes, com ho demostrava des de la Crida Jordi Sánchez, proclamant que "Catalunya serà xarnega o no serà".

Les premisses fonamentals d'aquest nacionalisme d'esquerres, integrador i no exclouent, són, d'antuvi, que a Catalunya la classe obrera és una sola classe. En segon lloc, que a Catalunya hi ha un sol poble. I, per últim, que la vertebració cultural de la societat catalana no es basa en continguts específics, sinó més aviat en una consciència compartida de formar part d'una mateixa comunitat. Des d'aquesta perspectiva, "cultura catalana" voldria dir, no una dada anterior a tota experiència o pràctica societària, sinó el resultat d'una construcció sempre inacabada, un constant joc d'interrelacions o, si es prefereix, un cos inestable i porós, que es deixa travessar per tota mena de fluxos.

Aquesta forma d'interpretar la catalanitat com un receptacle buit, transitable i obert, en disposició de digerir qualsevol contingut, és la que va donar peu a la consensuada definició de català que oferí, a la transició, el

Consell de Forces Polítiques: "tot aquell que viu i treballa a Catalunya". Ha estat també aquesta visió la que ha acabat orientat la Llei 2/93 del Parlament, de foment i protecció de la cultura popular i tradicional catalana, en la que s'establí institucionalment que aquesta era "el conjunt de les manifestacions de la memòria i la vida col·lectives de Catalunya, tant passades com presents". Van ser igualment aquests supòsits els que van determinar el posicionament dels partits d'esquerra catalans a favor que la Generalitat admetés les activitats culturals de la comunitat d'origen andalús (romeries, processons, fires d'abril, setmanes d'Andalusia) com a part de la cultura popular catalana, fent-les dependre del Departament de Cultura i no, com fins ara, del de Benestar Social. Una qüestió aquesta absolutament fonamental, pensant sobre tot en l'estratègic que ha resultat l'enfortiment d'identitats ètniques mixtes -com ara la catalano-andalusa, per exemple- en ordre a barrar-li el pas a l'eventual irrupció d'una identificació ètnica en clau "espanyola" a Catalunya.

4. La identitat segons el nacionalisme primordialista.

A les antípodes d'aquesta visió d'una Catalunya en la que ningú té dret a excloure ningú, una altra postura apareix convençuda que hi ha una dimensió inefable en la que es manifesta una Catalunya eterna i essencial, al si de la qual sols poden ser admesos aquells que demostrin acatament absolut als seus estereotips. Aquesta actitud és pròpia del nacionalisme primordialista i implica un projecte assimilacionista envers els nous vinguts, front les postures integracionistes que sempre ha defensat el nacionalisme d'esquerres a Catalunya.

Es tracta, en definitiva, del nacionalisme místic resultant de la imaginària Catalunya pairal i que va animar el nacionalisme italianitzant del noucentisme, amb la seva natural desembocadura feixista de la mà de Nosaltres Sols o dels escamots d'Estat Català. La necessitat de no distreure esforços en la lluita contra el franquisme, va fer que la lluita en favor de la "integritat cultural" de Catalunya quedés congelada provisionalment. Un cop restaurada la democràcia, i deixant de banda esdeveniments com el de les darreres festes de Lleida i els altres que hem esmentat, les emergències de l'integrisme cultural s'han restringit a poca cosa més que esporàdiques declaracions d'Omnium Cultural o del Front pel Plebiscit per la Independència de Catalunya contra el cavall de Troia espanyolista que representen, segons ells, les Romeries del Rocio o les Fires d'Abril a Catalunya. Aquesta discreció en les seves explicitacions no treu que les tendències a l'exclusió cultural dels "no assimilats" siguin ben presents, si bé en un estat larvari, en el si del catalanisme conservador, i fins i tot en corrents nacionalistes radicals que es presenten a si mateixes com a

progressistes.

La pregunta que convindria fer-se seria la de si continuarà sent aquesta essencialisme agressiu una energia desordenada i innòcua o, per contra, aconseguirà arribar a activar-se políticament. Com Michel Wieviorka ha posat de manifest (cf. *El espacio del racismo*, Paidós, 1992), l'experiència demostra que la xenofòbia cultural, si no assoleix una mínima articulació ideològica, resta un vague substrat sentimental que pot, com a molt, legitimar mesures governamentals antiimmigratòries, però no corrents exitosos de signe feixistitzant, a la manera dels que es registren a França, de la mà de Le Pen, o a Àustria, amb el partit que dirigeix Joerg Haider. Cal qüestionar-se, aleshores, si existeix a Catalunya la possibilitat de que aquest racisme cultural, escasament precissat i sense vertebrar, trobi el mitjà de transcendir al nivell polític, i si alguna de les formacions polítiques actuals estaria en condicions d'esdevenir, eventualment, el seu vehicle.

En gran mesura, és obvi que la resposta depèn de l'actitut que prengui al respecte Convergència i Unió, una opció conservadora que assumeix no pocs presupòsits primordialistes en el seu ideari. Però seria del tot injust acusar CiU d'haver-se excedit conreant postures xenòfobes contra els immigrants provinents d'altres comunitats de l'Estat. En l'afer de la Festa Major de Lleida, va ser el regidor i senador convergent Josep Varela un dels més crítics amb els boicotejadors. Pel que fa al govern de la Generalitat, és ben cert que a l'Expocultura, que es va celebrar a l'octubre de 1994 i de la que el President Pujol va dir que representava "l'ànima de Catalunya", no apareixien representades les cultures dels catalans "d'adopció", d'igual forma que tampoc hi eren en el recent II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana. En canvi, l'oficial Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana sempre ha mostrat una bona predisposició a incloure en la seva jurisdicció la globalitat de produccions culturals dels catalans, sense excepcions.

El propi pensament de Jordi Pujol és testimoni d'aquesta condició paradoxal i contradictòria del catalanisme conservador català, víctima de la necessitat de mantenir un cert equilibri entre les seves inclinacions primordialistes, pròpies de la seva herència conservadora i carlina, i la realitat sociològica catalana, que obliga a un compromís amb els aspectes més cosmopolites del catalanisme històric. Una cosa així, per resumir, com una síntesi entre el pensament de Torres i Bages i el de Valenti Almirall. Així, podem llegir Jordi Pujol definint la identitat catalana com "una personalitat col·lectiva dotada de coherència i capacitat formativa capaç per tant de donar una definida i operativa manera de ser als seus homes" (*La immigració, problema i esperança de Catalunya*, Nova Terra, 1976, p. 52), però també fen seves consideracions pròpies del catalanisme integracionista, com, per exemple: "Tots els que vivim i treballem a Catalunya, hem de ser un sol poble, un sol poble català... El moviment català que no tingui dintre d'ell un contingent suficientment important d'origen no català és que no és un moviment prou

català" (*Als joves de Catalunya*, La Magrana/Ed. 62, 1988, p. 17).

Bastant més compromesa és la posició d'Esquerra Republicana, que és sens dubte l'opció política que més vulnerable s'ha mostrat fins ara a aquests tipus de temptacions exclusivistes. En els incidents de la Festa Major de Lleida, va ser el representant d'ERC a La Paeria l'únic que es va mostrar partidari de l'actitut dels que s'autoarroguaven l'encarnació de la cultura catalana. Abans, ERC havia protagonitzat episodis de purificació cultural tan delirants com la demolició d'un toro d'Osborne a Tarragona, seguint la ben curiosa consideració -aliena a tota mena d'evidències en contra- de que els braus són una "imposició espanyola". En el pla teòric, Josep-Lluís Carod-Rovira ha defensat l'existència d'una cultura ètnica catalana en termes d'un "bloc de formes de vida, interpretació, acció, organització i expressió", un "univers simbòlic" amenaçat pels "moviments migratoris del grup ètnic dominant, a través de la penetració demogràfica massiva de gent de fora del país" (a *El nacionalisme català a la fi del segle XX*, La Magrana/Ed. 62, 1987, pp. 181-91). Les pàgines de *Nous Horitzons* ja van servir, fa temps, per que Francesc Vallverdú denunciés que la intervenció d'Heribert Barrera a les Jornades sobre immigració i reconstrucció nacional, al novembre de 1979, responia a una concepció idealista de Catalunya, menyspreiava les aportacions dels immigrants i resultava objectivament filo-lerrouxista ("Les 'barreres' del senyor Barrera", *N.H.*, 59, gener 1980, p. 8).

La posició d'ERC no ha de ser desvinculada de la que ha mantingut tradicionalment el independentisme marxista a Catalunya, que ha cregut compatible un programa polític revolucionari amb postures d'un patriotisme inequívocament essencialista. Aquesta circumstància pot ser explicada històricament per l'assumpció pels austro-marxistes (Bauer, Kautsky) primer i, més endavant, per Stalin dels postulats romàntics i idealistes (Herder, Humboldt) que identificaven llengua i esperit nacional. Així, podem llegir a Stalin: "La nació és una comunitat estable, històricament constituïda, de llengua, de territori, de vida econòmica i de psicologia, manifesta aquesta en la comunitat de cultura" (*Marxismo y cuestión nacional*, Anagrama, 1977, p. 40; d'un article del 1950). La incidència d'aquesta apropiació staliniana del nacionalisme místic va fer-se notar en les elaboracions del catalanisme comunista dels anys 30, en gaire bé totes les seves expressions: Unió Socialista, el Bloc Obrer i Camperol, Estat Català-Partit Proletari, el POUM i, evidentment, el PSUC.

Per molt que hagin subsistit de forma residual, aquestes posicions essencialistes van ser paulatinament abandonades pel PSUC, que va demostrar cada cop més "estar fermament per la defensa de l'especificitat nacional dels pobles, però no per la sublimació de les seves característiques d'una forma ideal, per damunt del que succeeix a la societat" (R. Ribó, *Catalunya, nació d'esquerres*, La Magrana/Ed. 62, 1988, p. 52). El primordialisme ha perdurat, en canvi, en un minoritari discurs nacional-

esquerranista. Per comprovar-ho, no cal sinó veure el llibre guanyador del premi Octubre "Joan Fuster" de 1978, *Lingüística i qüestió nacional* (Eliseu Climent ed., 1979), en el que Sebastià Serrano afirmava que les tesis de Stalin eren plenament equiparables amb el projecte noucentista d'homogeneització lingüística: "...La intevenció de Stalin era plenament justificada, i la seva solució dins el context lingüístic teòric-pràctic era la més assenyada, plena de bon sentit... Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans estarien absolutament d'acord amb la filosofia lingüística de l'article de Stalin" (p. 144).

5. *La tesi biculturalista.*

Ha estat des de postulats nominalment d'esquerres, però reaccionaris en la seva vessant nacionalista, que, front l'integracionisme dels partits d'esquerra majoritaris -Catalunya: un sol poble-, s'ha defensat de manera recurrent que al país són presents dues comunitats culturals: d'una banda, la dels propis, els d'aquí, els nostres o els assimilats a nosaltres, els *catalans* al capdavant, i, de l'altra, la dels *castellans* o *espanyols*, els de fora, els que han vingut, els que no han volgut assimilar els nostres costums o a la nostra llengua. D'aquesta manera, l'eix ètnico-lingüístic es mostraria més decisiu, a l'hora d'estratificar la societat catalana, que el de la classe social. S'ha de remarcar que aquesta tesi, segons la qual Catalunya és un país bicultural, és en el fons idèntica a la sostinguda tradicionalment pel lerrouxisme, la darrera edició del qual, encarnada per Vidal-Quadras, ha fet tot el possible per suscitar un fins el moment inexistent conflicte interètnic a Catalunya, a la manera del provocat pel nacionalisme serbo-bosni a l'ex-Iugoslàvia. Es cosa de evocar aquí que *Nous Horitzons* va dedicar un article col·lectiu del seu número 61 (març 1980, pp. 9-12) -signat per Francesc Vallverdú, Lluís López del Castillo, Joan Martí i Castell i Joaquim Viaplana- a respondre un manifest, publicat un any abans a la revista *Els Marges*, en que es defensava, des de posicions independentistes d'esquerres, la tesi de Catalunya com societat bicultural, és a dir ètnicament "escindida en dos grans grups més que diferents entre si".

Tot plegat implica un punt d'inquietut sobre l'eventual sorgiment d'un moviment polític catalanista de signe feixistizant, basat en la preservació a tota costa de la integritat ètnica a Catalunya i en relacions de complementarietat amb l'espanyolisme radical, avui agrupat dins del Partit Popular. Tant uns com els altres estarien d'acord amb la premisa biculturalista, és a dir la que estableix Catalunya com país amb dues ètnies enfrontades a partir de la incompatibilitat dels seus interessos identitaris, lingüístics en concret. Aquest corrent políticament organitzat cristalitzaria un estat d'ànim marcat per sentiments de xenofòbia cultural, sempre presents però poc actius fins ara, sobre tot per la manca de vehicles d'expressió en el camp polític. Les forces que estarien en condicions en prestar-se com a suport polític d'un moviment així hauriem de trobar-les no en la dreta catalanista convencional -CiU-, sinó més aviat en

grups que poguessin repetir, avui, un quadre similar al de les basculacions entre l'extrema dreta i l'extrema esquerra que va experimentar Estat Català als anys 30.

Es evident que una evolució d'aquesta mena no és previsible que sigui protagonitzada per cap dels grupúsculs independentistes d'extrema-esquerra que mimen, entre nosaltres, el model d'Herri Batasuna al País Basc. En canvi, si que resulta imaginable, a mig o llarg termini, en el cas d'Esquerra Republicana, sobre tot si assoleixen l'hegemonia en el seu si els seus sectors més indiferents a la lluita de classes i s'insisteix en el to populista d'alguns dels seus líders actuals. La manera com ERC ha aparegut protagonitzant diferents episodis de racisme cultural, és el que requereix que els dirigents i les bases d'aquest partit es manifestin, sense cap ambigüitat, a propòsit de què entenen ells que és la cultura popular nacional catalana. Això, sobre tot, si volen confirmar que Esquerra Republicana mereix l'espai vacant que el projecte comú de l'esquerra a Catalunya ha previst per a ella.

Plantejant-ho d'una altra manera, és urgent que aquells que, afirmant-se a l'esquerra, estan convençuts que Catalunya és de debó una nació, i una nació amb vocació d'autogovern, es pronunciïn amb la màxima claretat sobre què és el que ha d'inventariar-se com el seu patrimoni cultural. Potser un conjunt de qualitats singulars, sols trobable en els millors d'entre nosaltres? Un seguit de virtuts intraduïbles, que cal mantenir a estalvi del contacte amb costums espúries? O bé, senzillament, aquesta articulació constantment en moviment, i de la que mai no sobra res, que alimenten les formes de fer i de dir d'aquells que es consideren a si mateixos catalans i que, fent-ho, reben automàticament i com de cop el ple dret a la identitat?